

вже сьогодні, вони мають досить широкі перспективи. Погоджуємося з поглядами українського науковця В. В. Зубара [5], що відмова від “паперового” документообігу та переведення всіх процедур відкритого конкурсу в електронну сферу обіцяє вельми значний вигравш як у плані економії трудовитрат держзамовника й постачальників, так і в залученні до конкурсу ширшого кола учасників. При цьому організаційно-технологічні аспекти цього процесу потребують подальших наукових розвідок.

Список використаних джерел:

1. Про здійснення державних закупівель : Закон України від 10.04.2014 р. № 1197-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 24. – Ст. 883.
2. Павлова В. А. О проблемах развития онлайн-торговли в Украине / В. А. Павлова // Економічний нобелівський вісник. – 2014. – № 1 (7). – С. 349–354.
3. Голубева А. А. Електронний уряд: введення в проблему / А. А. Голубева // Вісник Санкт-Петербурзького університету. – 2005. – № 8. – С. 26.
4. Волков В. В. Стратегічний державно-закупівельний менеджмент / Волков В. В., Корнійчук В. П., Хом’як К. Д. – К. : Інтертехдрук, 2006. – С. 2.
5. Зубар В. В. Концепція Електронних закупівель: засади побудови в Україні [Електронний ресурс] / В. В. Зубар // Редукціон. – 2014. – № 8–9. – Режим доступу : <http://www.procurement.in.ua/tu/pages/4973>
6. Галушак М. Державні закупівлі в Україні: теоретичні аспекти та практичні проблеми / М. Галушак // Галицький економічний вісник. – 2011. – № 1 (30). – С. 43–53.
7. Кузьмін О. Два виміри “електронного уряду” [Електронний ресурс] / Кузьмін О. – Режим доступу : <http://www.processconsulting.ru>
8. Білокрилов К. А. Електронізація як пріоритетний інститут реалізації державної економічної політики [Електронний ресурс] / Білокрилов К. А. – Режим доступу : <http://www.instud.net>

УДК 351:338

О. Г. Кулик, здобувач,
Академія муніципального управління

**АНАЛІЗ СТАНУ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕХАНІЗМІВ
ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ**

Проаналізовано стан функціонування інституцій регулювання аграрного підприємництва в Україні. Визначено залежність конкурентоспроможності продукції сільського господарства від стану державної підтримки сільськогосподарських підприємств. Запропоновано перспективні напрями розвитку механізмів державного регулювання аграрного підприємництва.

Ключові слова: механізми державного регулювання; аграрне підприємництво; інфраструктура; аграрний ринок.

The state of institutions regulation of the agricultural business in Ukraine. The dependence of the competitiveness of agricultural products on the condition of state farm support. Perspective directions of state regulation of the agricultural business.

Key words: mechanisms of state regulation; agricultural business; infrastructure; agricultural market.

© О. Г. Кулик, 2014

Постановка проблеми. Аграрне підприємництво є важливим структурним елементом ринкової економіки. Його роль і функції полягають у сприянні формуванню диверсифікованої інфраструктури аграрного ринку, що, своєю чергою, спонукає підприємства різних галузей до поглиблення інтеграційних процесів зі збереженням і примноженням агропромислового капіталу та зміцненням продовольчої безпеки країни.

Специфіка сучасного аграрного сектора України полягає також у тому, що переважна більшість сільськогосподарської продукції виробляється не в аграрних підприємствах, а в підсобних господарствах громадян, які разом із фермерськими господарствами вважаються найефективнішою формою аграрного підприємництва на етапі перехідного періоду. До підсобних господарств громадян належать господарства, виробництво продукції в яких перевищує обсяги, необхідні для споживання в домашньому господарстві, а надлишок реалізується як товар різними каналами на ринку поза межами домашнього господарства. Отже, дослідження стану і перспектив розвитку механізмів державного регулювання аграрного підприємництва в Україні наразі актуальне.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основоположні підходи до вивчення сутності аграрного підприємництва, проблем його становлення в Україні відображено в працях багатьох учених, серед яких: С. П. Бугаєнко, О. Д. Витвицька, І. І. Вініченко, В. І. Волошин, К. Б. Волощук, О. Є. Гудзь, С. Г. Дрига, Л. А. Євчук, Г. В. Єфімова, А. А. Жигір, Л. В. Козак, А. О. Корнецький, С. В. Крива, Є. О. Ланченко, Л. О. Лігоненко, М. В. Лукашина, Д. В. Ляпін, П. М. Майданевич, Б. М. Малий, Т. В. Маркевич, Н. Б. Мігай, Т. М. Нагорна, О. А. Осовський, Н. В. Остапенко, К. В. Петренко, Т. А. Пінчук, І. А. Прилуцька.

Вагомий внесок у розвиток механізмів державного регулювання аграрного підприємництва в Україні зробили такі вітчизняні вчені: В. М. Бабко, У. Б. Бережницька, С. Бірюк, М. П. Воронов, Я. М. Грущинський, С. Ф. Домбровський, О. М. Загурський, Т. В. Калашнікова, М. Ю. Коденська, С. М. Козир, І. В. Комарова, В. В. Кушмаєва, М. А. Латинін, А. В. Лісовий, Т. І. Лункіна, П. М. Макаренко, А. С. Музиченко, І. В. Науменко, Є. Павлюк, М. Г. Пивоваров, Д. О. Плеханов, О. Д. Радченко, Н. Ю. Сабін, В. А. Серіков, Л. С. Славін, В. С. Тараненко, М. М. Трещов, О. В. Ульянченко, О. В. Чернявська, А. В. Шевченко, Ю. В. Шпак, В. І. Юрченко, І. Б. Яців.

Незважаючи на численність і високий рівень проведених у кожному напрямку досліджень, маловивченими залишаються шляхи вдосконалення нормативно-правових та економічних механізмів державного регулювання розвитку аграрного підприємництва в Україні.

Мета статті – проаналізувати стан функціонування інституцій регулювання аграрного підприємництва в Україні. Визначити залежність конкурентоспроможності продукції сільського господарства від стану державної підтримки сільськогосподарських підприємств. Запропонувати перспективні напрями розвитку механізмів державного регулювання аграрного підприємництва.

Виклад основного матеріалу. В Україні аналіз розвитку аграрного підприємництва здійснює Українська аграрна конфедерація, створена для захисту інтересів своїх членів і провадження статутної діяльності.

У своїй діяльності Українська аграрна конфедерація керується Конституцією України, Законом України “Про об’єднання громадян”, чинним законодавством і діє на підставі добровільності та рівності її членів, законності та гласності.

Українська аграрна конфедерація набуває прав юридичної особи в установленому законодавством України порядку, їй надається право від свого імені укладати угоди, набувати майнових і немайнових прав та нести обов’язки, що пов’язані з її діяльністю, бути позивачем і відповідачем у судах, у тому числі господарському і третейському. При цьому конфедерація має право представляти в державних та інших органах, організаціях, у суді

Механізми державного управління

інтереси своїх членів за їхньою згодою в установленому порядку. Українська аграрна конфедерація – неприбуткова організація, котра не має на меті отримання прибутку.

Вона має самостійний баланс, рахунки в установах банку, круглу печатку зі своєю назвою, кутові штампи, може мати символіку (емблему) та інші реквізити, які затверджуються радою Української аграрної конфедерації.

До неї входять такі інституції:

- Агентство інвестицій та розвитку;
- Європейський фонд розвитку українського села;
- Інститут розвитку аграрного підприємництва та села.

Агентство інвестицій та розвитку працює, передусім, з найперспективнішими підприємствами, діяльність яких спрямована, зокрема, на запровадження альтернативних видів та джерел енергії, на здійснення значних заощаджень енергоресурсів у виробництві сільськогосподарської продукції, а також на модернізацію переробної та харчової промисловості через нові вимоги Світової організації торгівлі, осучаснення окремих галузей, що забезпечують системну розбудову агропродовольчого комплексу тощо. Таким чином, агентство є дієвим посередником між інвесторами та українськими підприємствами.

Агентство інвестицій та розвитку – це фінансовий інструмент Української аграрної конфедерації – головного органу галузевих асоціацій, професійних об'єднань, підприємницьких структур АПК; унікальна сполучна ланка між підприємствами – членами конфедерації та кредитно-фінансовими установами; партнер членів конфедерації для сприяння залученню інвестицій.

Основні завдання Агентства інвестицій та розвитку:

- ініціювання та реалізація проектів, важливих для економіки України;
- інтенсифікація зв'язків між підприємствами та фінансовими установами;
- сприяння активізації, зростанню та розвитку діяльності українських підприємств [1].

Мета Європейського фонду розвитку українського села – соціально-економічне відродження сільської місцевості України як одна з передумов її успішного просування до Європейського Співтовариства. Основні завдання Фонду: підвищення рівня життя сільського населення, подолання бідності сільських мешканців через створення сприятливого середовища для зростання їхнього добробуту, покращання доступу до соціально необхідних послуг, поступове наближення умов їхнього життя до рівня економічно розвинутих країн, забезпечення конкурентоздатності сільських територій та повної реалізації їхнього економічного потенціалу, розбудова громадянського суспільства.

Основними напрямками діяльності Фонду є формування соціальної інфраструктури сільських територій, допомога закладам освіти й охорони здоров'я, розвиток підприємництва та підвищення зайнятості сільських мешканців на основі ефективного використання природо-ресурсного потенціалу села, підвищення ролі сільських громад у розв'язанні проблем соціально-економічного розвитку їхніх населених пунктів, а саме:

- розвиток соціальної інфраструктури сільської місцевості;
- охорона навколишнього середовища на селі;
- охорона здоров'я у сільській місцевості, в тому числі будівництво, модернізація, облаштування місцевих закладів охорони здоров'я;
- забезпечення інформаційного розвитку суспільства у сільській місцевості шляхом полегшення доступу мешканців сільської місцевості до мережі Інтернет (місцеві комп'ютерні та Інтернет-осередки);
- підтримка публікацій, організація та проведення заходів з поширення та поглиблення знань про Європейський Союз та євроінтеграцію, в тому числі знань у сфері села та сільського господарства;

Механізми державного управління

– суспільно-економічний розвиток місцевих громад, що полегшує інтеграційні процеси з Європейським Союзом і суспільно-економічну співпрацю з вітчизняними та закордонними партнерами;

– розвиток малого та середнього підприємництва у сільській місцевості, не пов'язаного із сільським господарством, з метою створення нових робочих місць;

– розвиток і підтримка сільського туризму, що збільшує туристичну та інвестиційну привабливість сільської місцевості.

Інститут розвитку аграрного підприємництва та села є громадською, неприбутковою та неурядовою організацією, що розташована в місті Києві та входить до складу Всеукраїнського громадського об'єднання “Українська аграрна конфедерація”. Інститут створено за ініціативою членів конфедерації у 2003 р.

Головна мета діяльності Інституту полягає в розробці та впровадженні нових ринкових підходів і методів у галузі аграрної політики й економіки на державному, регіональному і місцевому рівнях.

Інститут працює за такими напрямками досліджень:

– реформування підтримки сільського господарства;

– розвиток ринку сільськогосподарської землі;

– стимулювання розвитку села;

– децентралізація державного управління;

– раціоналізація оподаткування сільського господарства;

– реформування регуляторної політики в сільському господарстві [2].

У Верховній Раді України 17 квітня 2014 р. зареєстровано законопроект № 4731 “Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо вдосконалення оподаткування ПДВ сільгосппродукції, яка виробляється селянськими господарствами та реалізується через сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи)”.

Він передбачає внесення змін до Податкового кодексу України для поширення дії спеціальних режимів справляння ПДВ, які нині використовуються стосовно сільськогосподарських підприємств, на сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, тобто щодо включення кооперативів до складу суб'єктів спеціального режиму оподаткування ПДВ і забезпечення кооперативам можливості отримання ПДВ – дотацій переробних підприємств.

Законопроект спрямований на усунення податкових перешкод у діяльності таких кооперативів шляхом прирівнювання їх для цілей оподаткування до сільськогосподарських підприємств і забезпечення їх можливості застосовувати наявні спеціальні режими справляння ПДВ.

Також реалізація законопроекту дозволить упорядкувати маркетинговий ланцюг збуту продукції селянськими господарствами за рахунок її спрямування в кооперативи, що позитивно позначиться на рівні доходів особистих селянських господарств та обумовить розвиток інфраструктури аграрного ринку в сегменті селянських господарств.

Розвиток сільськогосподарської обслуговуючої кооперації зумовить зростання бюджетних надходжень унаслідок упорядкування маркетингових каналів збуту сільськогосподарської продукції через усунення з ринку тінювих посередників, які нині фактично провадять діяльність поза межами податкового поля.

Прогнозується, що після проходження продукції селянських господарств через сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи доходи бюджетів усіх рівнів зростуть більше ніж на 6 млрд грн за рахунок діяльності переробних і торговельних структур.

За оцінкою експертів конфедерації, в разі прийняття зазначеного законопроекту виникатимуть певні питання щодо механізму адміністрування ПДВ. Зокрема, щодо того, яким чином формуватиметься податковий кредит під час купівлі кооперативом (наприклад, для

формування великих оптових партій) сільгосппродукції. Адже особисті селянські господарства не є платниками ПДВ [3].

Також у квітні 2014 р. Верховна Рада ухвалила проект закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення порядку відкриття бізнесу, який спрощує ведення бізнесу та скасовує печатки. Закон скасовує сплату реєстраційного збору, а також установлює механізм реєстрації юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців шляхом подання електронних документів без обов'язкового використання електронного цифрового підпису.

Закон скасовує обов'язковість виготовлення та використання печатки. У пояснювальній записці цей крок обумовлюється тим, що обладнання для виготовлення печаток уже не є ексклюзивним та її легко підробити. При цьому відмова від передачі печатки новому керівництву підприємства позбавляє його можливості управляти суб'єктом господарювання, а попереднє керівництво (яке має печатку) продовжує контролювати бізнес. Також скасовується вимога щодо справляння реєстраційного збору за проведення державної реєстрації юридичної особи [1].

Суть пільг для агровиробництва і полягає в тому, що держава, виконуючи регульовану функцію, підтримує сільгоспвиробників за рахунок усіх платників податків, держбюджету країни. І така підтримка, як це демонструє український АПК, дає незрівнянні позитивні результати: зростання ВВП, забезпечення продовольчої безпеки держави, формування позитивного зовнішньоторговельного сальдо тощо.

Загальна сума пільг за спеціальним режимом оподаткування ПДВ у 2013 р. за очікуваними даними становить 16 млрд грн. Загальна площа всіх сільськогосподарських угідь – 41,5 млн га. Отже, державна підтримка за рахунок ПДВ на 1 га сільгоспугідь в Україні у 2013 р. дорівнювала 385 грн.

Водночас в ЄС, куди Україна прямує зі своїм аграрним сектором, “аграрна” підтримка на 1 га значно вища. Так, у 2013 р. максимальна пряма підтримка сільського господарства серед країн ЄС була в Греції – 544 євро/га (у 23 рази більша, ніж в Україні), мінімальна – в Латвії – 83 євро (в 3,5 рази більше), не кажучи вже про субсидії на розвиток територій.

Як видно, на такому фоні рівень підтримки аграрного сектора економіки України надзвичайно малий. І в Україні порівняно з іншими видами економічної діяльності субсидії сільському господарству виглядають також мізерними. Так, у 2012 р. із загальної суми наданих субсидій, пов'язаних із виробництвом (36,6 млрд грн), сільське господарство, даючи 9,3 % валової доданої вартості (ВДВ), отримало лише 2,8 % субсидій тоді, як добувна промисловість, з часткою у ВДВ 6,9 %, отримала 38,6 % субсидій [1].

Окремо слід зазначити, що досить високий рівень процентних ставок за кредитами в Україні, що з урахуванням обігу капіталу в сільському господарстві становить майже 1 рік, також негативно впливає на конкурентоспроможність вітчизняної продукції.

Опинившись у таких умовах господарювання, українські аграрні підприємці змушені забезпечувати конкурентоспроможність своєї продукції в Україні та на світових ринках за рахунок зменшення оплати праці своїх працівників – частка оплати праці у структурі ВДВ українського сільського господарства найменша з усіх видів економічної діяльності та становить лише 23 %, із середньою в економіці – 61 %.

Конкурентоспроможність продукції сільського господарства з мізерною порівняно з іншими країнами державною підтримкою забезпечується за рахунок низького рівня оплати праці найманих працівників та низьких соціальних стандартів життя на селі. Тому зі зниженням обсягів державної підтримки сільськогосподарських підприємств найбільшого удару буде завдано по найманих працівниках АПК.

За таких умов і за гострої конкуренції чи не єдиним шляхом збереження конкурентоздатності є подальша та швидка інтенсифікація виробництва. Це, перш за все, означає підвищення продуктивності праці шляхом скорочення кількості працівників, підвищення врожайності сільгоспкультур і продуктивності тварин за рахунок застосування сучасних технологій, підвищення рівня агрокультури, технічного переоснащення аграрних підприємств тощо.

Досягнення конкурентоздатності українським АПК за останні десятиліття зумовило низку соціальних проблем у сільського населення через застосування високотехнологічних технологій, що замінили людську працю та зробили багатьох людей на селі зайвими. У 2000 р. у сільгосп підприємствах, у тому числі у фермерських господарствах, працювали понад 2,8 млн осіб, у минулому році – 600 тис., тобто за 13 років відбулося скорочення кількості робочих місць у сільському господарстві майже на 80 % [1].

Аграрна галузь останніми роками формує близько 13 % ВВП України, забезпечує 9–11 % доходів до держбюджету, посідає друге місце серед секторів національної економіки у товарній структурі експорту.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Серед перспективних напрямів розвитку механізмів державного регулювання аграрного підприємництва пропонуються:

- створення умов для самомотивованого розвитку суб'єктів господарювання всіх типів згідно із соціальним, екологічним та економічним критеріями;
- реальна і швидка дерегуляція ринку;
- диференційована політика до різних типів господарювання на селі;
- всебічне державно-приватне партнерство, підвищення ролі консолідованих формувань товаровиробників у формуванні та впровадженні аграрної політики, законодавчому закріпленні та дотриманні сприятливого бізнес-середовища;
- ефективне використання земель, розширення доступу агровиробників до кредитування;
- розвиток конкуренції між індустріальним виробництвом (великі комплекси) та кластерами сімейних ферм;
- подальша міжнародна інтеграція ринків, прозорість дій, якість і повнота інформації, відповідальність і прогнозованість.

При цьому кожен з означених напрямів надалі може бути предметом окремого наукового дослідження.

Список використаних джерел:

1. Панухник О. В. Інтеграція як економічний процес комплексного розвитку регіону / О. В. Панухник // Формування ринкових відносин в Україні. – 2009. – № 1 (92). – С. 143–147.
2. Павленко І. А. Організаційно-функціональна структура інноваційного підприємства в Україні / І. А. Павленко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – № 2. – С. 55–61.
3. Осовський О. А. Проблеми фінансування розвитку малого підприємництва в процесі трансформації економіки України / О. А. Осовський // Агросвіт. – 2011. – № 20. – С. 39–42.